

felmerült ez a kérdés, de elsősorban a Csehszlovák Köztársaság megalakulása után vált komoly problémává, ugyanis bevezették a nyolc osztályos iskolakötelezettséget. A község vezetősége többször tett kísérletet arra, hogy a tanyai építkezéseket keretek közé szorítsa, illetve a már meglévő tanyai központokban (Seregakol, Őrtény) engedélyezze csupán az építkezést, azonban ezek nem sok eredménnyel jártak.

Az iskolák felépítése és fenntartása nagy anyagi terhet jelentett a községnek, de az iskolaügy terén állt be a legnagyobb fejlődés a községben a két háború között, bár ez a község jelentős eladósodásához vezetett. Az 1918 előtti 16 osztály helyett 1934-ben már összesen 45 osztályban folyt az oktatás Gútán.

A bécsi döntés után Gúta Magyarországhoz került. Erre az időszakra a háborús készenlődés, majd a háborús események nyomták rá a bélyegüket. A község tovább küszködött a két háború között felhalmozott adóssággal, jelentős beruházásra nem került sor a községben. Gúta ebben az időszakban rendelkezett a legtöbb lakossal számuk meghaladta a 12 ezret.

Gútát súlyosan érintették a második világháború utáni kitelepítések és a csehszlovák-magyar lakosságcsere. 1947 januárjában és februárjában mintegy 1800 személyt deportáltak Csehországba akik azonban csaknem mind hazatértek 1-2 év után. Ezt követően 1947 folyamán mintegy 2 ezer személyt, tehetősebb családokat, telepítettek át Magyarországra, elsősorban Békéscsaba környékére. A legtöbben Pitvaroson élnek, ahol katolikus templomot építettek a Gútáról áttelepítettek az ötvenes években.²¹ Helyükre Gútra magyarországi szlovákok érkeztek, elsősorban Mezőberényből és Medgyesegyházról. Ezek az események ugyan módosították Gúta lakosságának nemzetiségi összetételét, gyökeresen azonban nem tudták megváltoztatni. Az 1991 tavaszán végzett népszámlálás szerint a város lakosságának mintegy 83 %-a vallotta magát magyar nemzetiségűnek.²²

Angyal Béla

Karácsonyi népszokások Gútán

Egy héttel karácsony előtt a fiúk összebeszéltek, betanulták a verseket, énekeket és betlehemezni jártak. Házról-házra mentek karácsonyt köszönteni. A közös keresetet elosztották.

Karácsony böjtnél (december 24) reggel korán jártak a pásztorok házról-házra egy csomó vesszővel, köszöntőt mondtak. Jó termést, búzát, jó bort, egészséget kívántak. Minden gazdához elmentek. Mivel egy napon nem tudtak mindenkit köszönteni Újév napján folytatták és Vízkereszt napja volt az utolsó köszöntő nap. A gazda adott valamit a tarisznyájukba, aztán húzott, vagy húzatott egyet a vesszőből, s ahány ágút sikerült kivenni, a néphit szerint annyi szaporulat lesz abban az évben az állatállományában. Ezt a vesszőt feltették a gerendára, később a tükör mellé és aprószentek napján megverték vele a gyerekeket, hogy egészségesek legyenek! Ha rosszkodtak akkor is kikaptak vele.

Ádám-Éva napjától kezdve nem volt szabad kivinni a szemetet, egy sarokba kellett söpörni és karácsony másnapján az állatoknak szórták. Ugyanígy a morzsákat is. Ez volt a karácsonyi *potyadik*.

Nem volt szabad karácsonykor ruhának kiterítve lenni *mert akkor haragszik a Jézuska*. Úgy is mondták, hogy karácsonykor azért nem szabad a ruhákat vizesen kiterítve hagyni a padláson, mert akkor az állatoknak a vizes bőre fog lógni ugyanott.

²¹ Oláh Kálmán: Kis-Dunától a Viharsarokig

²² Gyurgyík László: Magyar mérleg

Karácsonyfával szokták a szülők meglepni kisebb gyermekeiket. Szegényebb helyen, ahol nem telt fenyőfa vásárlásra pénz, leánderfát szoktak felékesíteni. Szaloncukor helyett kockacukrot csavartak színes papírba.

Ádám-Éva napján estefelé az iskolás gyerekek csapatokban jártak *mendikálni*. Ez abból állt, hogy előre összebeszéltek és házról-házra jártak énekszóval karácsonyt köszönteni. Minden csoport más-más éneket választott. Elénekeltek az ablakok alatt, vagy ajtó előtt utána boldog karácsonyt kívántak. A házigazda megajándékozta őket almával, dióval, cukorkával, kalácssal, pénzzel, kit mivel akartak. „Ez vót a gyerekeknek igen nagy ünnep, – mennyit mendikáltam össze, mennyi pénzt, még a*ztán süteményt, vagy ka*lácsot, – mer akkor még sütemény nem nagyon vót, hanem mákos ka*lács, lőkvaros ka*lács, paprikás bodak. Aztán evve* nagy örömmel mentek haza.”

Ahol nem nyitottak ajtót, ablakot, vagy elzavarták a köszöntőket ott csúfolódva ezt énekeltek:

Men-di-ka, men-di - ka, ü-res a ta risz nya,

Itt-sze-gények lak - nak, Itt sem-mit se ad - nak,

Men - di-ka, men - di - ka!

A mendikálásnál szerzett közös keresetet boldogan elosztották. A mendikálás úgy este 9 óráig tartott, azután elcsendesült a falu. Később már lehetett hallani a *kolédomozást*. Suhanc korú legények csapatokban járták az utcákat, meg-megállva az ablakok alatt elénekeltek a kedves, régi karácsonyi népéneket:

Hal-lod-e Ko - re dom. Ne a-ludj po - le-mon! Té - rítsd visz-sza már a nyá-jat
Fog - jál kő - zű-lük egy bá-rányt.
Kő - szönt-sük az Úr Jézus kát!

En - nél szebb a - ján - dé - kot Sze-gény - sé - günk nem ad - hat.

No-sza fúj-jad a du-dát, An-gyal ki-ált gló - ri-át, An-gyal ki-ált gló - ri - át.

Az éneklés után lyukas kulcsba tett gyufafejekkel nagyot durrantottak. Az éneklésért ők is ajándékot kaptak.

Szokás volt régen, hogy karácsonykor az ünnepi asztal alá, vagy ágy alá bevitték a lószerszámot – akinek ökrei voltak, az a járomszeget meg a jármot –, hogy ne legyen betegek abban az évben az állatok. A fejszét azért tették szintén az asztal alá, mert akkor a gazda nem vágja el majd sem a kezét sem a lábát a baltával. Karácsony este edénybe kukoricát, búzát, árpát, rozstot, kölest, zabot tettek az asztal hídjára, hogy jövő évben bő termést adjon az Úr!

Másnap reggel odaadták a takarmányt az állatoknak, hogy egészségesek legyenek.

Egy asztalt *megvetettek* ráterítettek egy fehér abroszt, arra helyezték a sodródeszkát, az ünnepi kalácsot, kenyeret, hagymát, ecetet. Ezzel füstölték régen a beteg állatot amitől az jobban lett. Kis köteg szalmát is tettek ennek az asztalnak hídjára. Tavasszal, mikor a gazdasszony tyúkot ültetett ebből a szalmából rakott alája pár szálát.

A karácsonyi asztalra tett kenyeret egész héten őrizték, hogy újévkor legyen megkezdve. Azt is mondták, ha karácsonykor van kenyér, mindig lesz. A karácsonyi morzsákból tettek félre és megigézett állatok gyógyítására használták később. Karácsony este szilvalevest (asztalt szilva lencsével), *dedellét* (barátfüle), túrós csuszát, mákoskalácsot ettek.

Karácsony estéjén és karácsony napján a családfő vagy legidősebb családtag elmondta a következő áldást: *Hála legyen az édes Jézusomnak, hogy meg hagyta érnünk e máj dicsőséges szent napot, úgy mint Krisztus Urunk születése napját, szent István, szent János, első mártírok napját. Engedje az édes Jézusom, hogy több számos napokat is megérhessünk erőben, egészségben! Adjon országunkban csendes békességet, bort, búzát, gabonát, leányzó gyermeküknek szép vőlegény mátkát, kivel atyjának és anyjának öröme a mennyei karok betöltésére élje világát! Dicsértessék a Jézus Krisztus!*

Karácsony este a háziasszony nem kelhetett fel az asztaltól, mert akkor a kotlók nem ülnek jól, nincs szerencse a kotlóshoz, lúdhöz.

Karácsony estéjén minél többféle gyümölcsöt kellett enni annál jobb. Az alma, dióhéjat nem szabad azonban kivinni, ezt az asztal alá egy kis tálba gyűjtötték.

Amikor éjfélt miséről haza mentek, az állatoknak enni adtak.

„Mikor éjfélt miséről hazagyöttek a embérek, főkötötték minden gyerekét, mer aszongyák, hogy akkor égyik, mer akkor nem lesz beteg, – jó étvágya lesz – még a állatokat is mind főkötötték, sorba mindnek attak énnyi, nyugodjon szegény idésapám ha hazajött, minden állatot főkötött, hogy égyenek, mer akkor egízsígés lesz minden. A gyerekéknek mákoskalácsot, mákos bodakot kellett enni. A vót a főitel.

A nagy lányok, még a legínyek mikor hazaméntek éjfélt miséről, hát odaméntek a disznóólhoz. Áztán mérgrúgták a disznóólat. Hogyha legíny rúgta még és anyadisznó röffentett, az adott hangot először, akkor özvegyasszony lett neki a felesége, vagy öreglány! – A leánynál is, ha öreg disznó adott hangot, akkor öreg, vagy özvegyembér lett a férje, ha malachang jött, akkor fiatal lett a párja!”

Nem volt tilos, de karácsony és újév között nem szoktak mosni, mivel karácsony előtt minden ruhát kimostak. Karácsony és újév között a padláson semmi kitergetett ruha ne legyen, mert akkor elviszik a hasznot a háztól.

Mikor éjfélt miséről hazajöttek az egész családot megkínálták pálinkával, hogy egészségesek legyenek!

Harmath Lajosné